

LỜI NGƯỜI DỊCH

Tối cuối thế kỷ XVIII, Nam Hà tộc Ñang Trong, sau hôn 150 năm thoát khỏi quyền lợc Le-Trờnh, là một miền ñất thu hút số quan tâm của các Nho số Bắc Hà. Một năm sau khi Le-Trờnh chiếm Phú Xuân, Lê Quý Ñôn với công và Hiệp trấn Tham tán quan cô ñã coi cô hoi tham cứu tài liệu của chùa Nguyễn và phỏng vấn cứu viên chớc Ñang Trong ñể viết về vùng ñất này một cách sâu sắc trong *Phủ biên tạp lục*.

Năm 1777, Phạm Nguyễn Du, một viên quan vào cai trò vùng ñất mới lại viết *Nam hành ký đắc tập* ghi chép văn thơ Ñang Trong và bày tỏ cảm xúc của mình trong những bài thơ ñể vờnh ngôi và cảnh nơi ñây.

Năm 1804, Ñang Trong An, tuy còn sơ lược những ñịa thế hiện xu hớng ghi chép toàn diện về vùng ñất này trong *Nam Hà ký văn*.

Vào năm 1811, Lê Ñan ñịa tiếp nối xu hớng này, với một ñể công mô rong hôn, gồm 16 mục trong *Nam Hà tiếp lục* - 南河捷錄. Nhan ñể tập sách này thông dòch là “Ghi chép về chiến thắng ôi Nam Hà”. Ngoài nghĩa chiến thắng, chớ “tiếp - 捷” còn có nghĩa là nhanh, nên cùng có thể hiểu là “Ghi nhanh về Nam Hà”

Ñôi net về tác gia

Chúng ta không có nhiều tài liệu về Lê Ñan. Căn cứ vào bài Tông bát của ông, có thể thấy rõ ông quê làng Thành Quang, tổng Thành Quang, huyện Chân Ñinh, phủ Kiến Xớng, trấn Sơn Nam Hạ, nay thuộc huyện Trờc Ninh, tỉnh Nam Ñinh. Năm sinh năm mất không rõ, những ñịa ngôi trông thanh vào ñầu ñôi Gia Long. Ông có ngôi anh là Lê Than, cả hai ñều lên Thăng Long ñể ky khảo hạch tại Quốc Tử Giám Thăng Long năm Tân Mui 1811, ñộc trung cách, cấp bằng, rồi trở về quê, riêng ông bắt tay vào việc biên soạn sách này.

Trần Văn Giáp trong *Lược truyện tác gia Việt Nam* cho rằng ông tộc là Lê Duy Ñan, quê làng Hớng La, huyện Yên Phong, xã Kinh Bắc, sinh năm 1742, ñôi Tiên số năm 1775, niên hiệu Canh Hớng thờ 36, làm Thờ thờ Ham Lam Viên, rồi Tham chính Thanh Hoá. Khi Lê Chiêu Thông chạy sang Trung Quốc, Lê Duy Ñan ôi an. Ñến ñôi Nguyễn lại ra làm quan.

Trần Văn Quyền trong bài viết “Thêm một tài liệu mới về Hoàng Sa và Ñôi Hoàng Sa trong *Nam Hà tiếp lục* của Lê Ñan”- Tạp chí *Nghiên cứu và Phát triển* số 6 (89). 2011, trang 85 ñịa ghi thêm: “Theo *Quốc triều Hớng khoa lục* thì năm Gia Long thờ 6 (1807), ông làm chớc Hiệp trấn Lang Sơn và ñộc cũ làm Giám thí thi Hớng trông thi Sơn Nam”.

Những ôi Tông bát của chính ông trong *Nam Hà tiếp lục* xác nhận rằng: vào năm 1811 Lê Ñan và ngôi anh của ông văn con là bạch diện thờ sinh ñến Thăng Long ñể ky khảo hạch tại Quốc Tử Giám. Và chớng tỏ rằng Lê Duy Ñan,

Tiền số triệu Lê năm 1775, tổng giỗ chốc Hiệp trấn Lạng Sơn nội Gia Long, năm 1807 sung làm Giám thí trường thi Hồng Sơn Nam, là một ngôi khác, một võ quan lớn có danh vọng ở Bắc Hà.

Lại khảo sát *Quốc triều Hương khoa lục*, văn không thấy Lê Nạn, ngôi làng Thành Quang, huyện Chân Ninh, trấn Sơn Nam Hạ thì nội cổ nhân, kẻ cả hai ngôi ban cùng huyện của ông là Nàng Ba Trang làng Phú An và Nguyễn Nàng Thích làng Nam Nỗông.

Có thể kết luận: Soạn giả sách *Nam Hà tiếp lục* là một thổ sinh chæ môi trường cách kỳ khảo hạch ở Bắc Thanh năm 1811, quê làng Thành Quang nay thuộc huyện Tróc Ninh, tỉnh Nam Ninh. Hành trạng về sau không rõ. Nó là một niều nằng tiếc.

Nội dung và tổ liệu căn bản của *Nam Hà tiếp lục*

Sách *Nam Hà tiếp lục* nөөc soạn giả chia thành 5 quyển, nội dung gồm 16 mục nhỏ sau:

1. Hoàng gia phá hệ
2. Triệu nãi niên biểu
3. Văn tập
4. Pháp nời
5. Công phú
6. Tai lỗi
7. Quan doanh chiến trận
8. Sơn xuyên hình thế
9. Phong vốc
10. Tuyền cổ văn học
11. Tiet nghĩa
12. Phong tục
13. Triệu sính
14. Tập dò than quai
15. Tai tồng
16. Phú sam

Tổ liệu chính nể soạn *Nam Hà tiếp lục* - 1811 là *Nam Hà ký văn* - 1804, vì Nàng Trưng An nãi viết về 7 mục: Hoàng triều ngọc phá, Binh che, Hoi che, Niên pháp, Nhân vật, Thi văn toàn yếu, Hà Tiên truyện luận, và nөөc Lê Nạn kẻ thөө.

Phan viết về Sơn xuyên hình thế và Phong tục, ông nãi dۆa theo *Thiên Nam tứ chí lộ đồ thư* của Nời Ba Công Nạo, ngôi làng Bích Triều, huyện Thanh Chۆng, trấn Nghệ An và một ít căn cۆi theo *Giáp Ngọ niên bình Nam đồ* của Nۆan quan công Bui Thế Nất.

Và còn một số tổ liệu về lịch sử, nhất là về cuộc hành quân của Việc quân công Hoàng Ngũ Phúc, cùng nөө cuốn *Đồng Giang dã sử* viết về Tây Sơn.

Mặt mạnh của *Nam Hà tiếp lục* chính là phần Văn tuyền. Soạn giả nãi ghi lại nөөc các bốc thổ, du, cao, biểu thôi chưa Nguyễn và nẫu nội Gia Long, nөө bốc

thờ bang chõ Nôm của Nguyễn Phúc Nguyên gõi Trõnh Trang, thờ của Trõng Phúc Loan gõi Việp quan công Hoang Ngụ Phúc, bài biếu của Nguyễn Phúc Thuận gõi vua Lê, bài dui 13 ñạo Bắc Hải và Bình Tây ñại cao của Nguyễn Anh, biếu khuyến Nguyễn Anh lên ngôi của triều thần, biếu trần tình gõi vua Thanh của vua Gia Long... Ñó là các văn bản quan trọng mà *Phủ biên tạp lục* hoặc chõ ghi ñộc, hoặc chõ coi ñể ghi, và các sách nêu trên văn không sao lúc ñộc.

Ngoài ra, các mục khác nêu thôi bày gõi có ý nghĩa, có thể là một phát hiện, thì nên thôi ñể nay ñể với chúng ta chõ có giá trò nhớ những tìm tòi ñầu thế kỷ XIX về Ñàng Trong.

Truyền bản của *Nam Hà tiếp lục* và các bản dòch

Chắc rằng bản chõ Hán ñang lâu trở ô Viện Nghiên cứu Hán Nôm, ký hiệu A.586, cũng là bản chung tõi số dùng ñể dòch, không thể là bản gốc của Lê Ñản. Có thể ñó là bản chép lại tõi buổi ñầu của Trõng Viên Ñông Bắc Cõi. Dù ngõôi chép ñể ghi lại các chõ tên huy thôi chưa Nguyễn Phúc Khoát, thôi Gia Long, những cùng kiêng huy các chõ huy thôi Thiệu Trõ, Tõi Ñốc, nhớ chõ Tông, chõ Thì. Ñiều ñó cho thấy ñây là bản chép vào cuối ñôi Tõi Ñốc, cuối thế kỷ XIX, khi Trõng Viên Ñông Bắc Cõi thu thập các tõi liệu có.

Việc sao chép này không thể chính xác hoàn toàn. Ñộc văn bản chõ Hán, ñể thay rồi ñiều ñó. Có chõ thiếu một vài chõ, có chõ thiếu một vài câu. Tiêu biếu nhớ mục Tập ñồ thần quái khi viết về ngọn núi ngoài biển Hồ Ñông, ngõôi sao chép ñể bỏ sót một ñoạn nên ñể nhập núi Như Ñông ô cửa biển Tác Cũ vào ñây.

Lại có một vài nhầm lẫn của soạn giả, ví dụ ñưa vào tài liệu chõ kiểm chõng ñể cho rằng Nguyễn Trai có tõi Đốc quốc công và sinh hai xương dòng họ Nguyễn Kim; hoặc Nguyễn Kim là con của Nguyễn Hoàng Dũ. Rồi rắc trong sách, nêu có những ngôi nhan, chúng tõi ñể khảo ñịnh (ñặt trong ñầu ngoac vuông), chũ thích (cuối trang).

Về bản dòch, ngõôi ñầu tiên dòch *Nam Hà tiếp lục* ô Huế là giảng viên Hán Nôm ký cứu tõi Trõng Ñại học Tổng hợp Hà Nội nên Trõng Ñại học Khoa học Huế: có Nhà giao ầu tõi Nguyễn Ñình Thang, theo yêu cầu của Khoa Sõi trõng này. Bản dòch viết tay hoàn tất vào ñầu năm 2000.

Chúng tõi ñể trần trọng bản dòch có tính chất khai phá của thầy Nguyễn Ñình Thang. Do dòch sau và theo yêu cầu công bố rộng rãi nên chúng tõi ñể có gắng thần trọng phiên dòch và khảo ñịnh, chũ thích, nhất là bám sát câu văn biên ngẫu của các bài biếu, ñể và cao trong phần Văn tập.

Mong rằng *Nam Hà tiếp lục* ñộc công bố lần này ít nhiều cùng giúp cho gõi nghiên cứu và ngõôi ñộc một số thông tin bổ ích. Ñó cũng là ñể ñể niềm mong ñộc của soạn giả Lê Ñản cách ñây hai trăm năm.

Trân trọng,
Trần Đại Vinh